

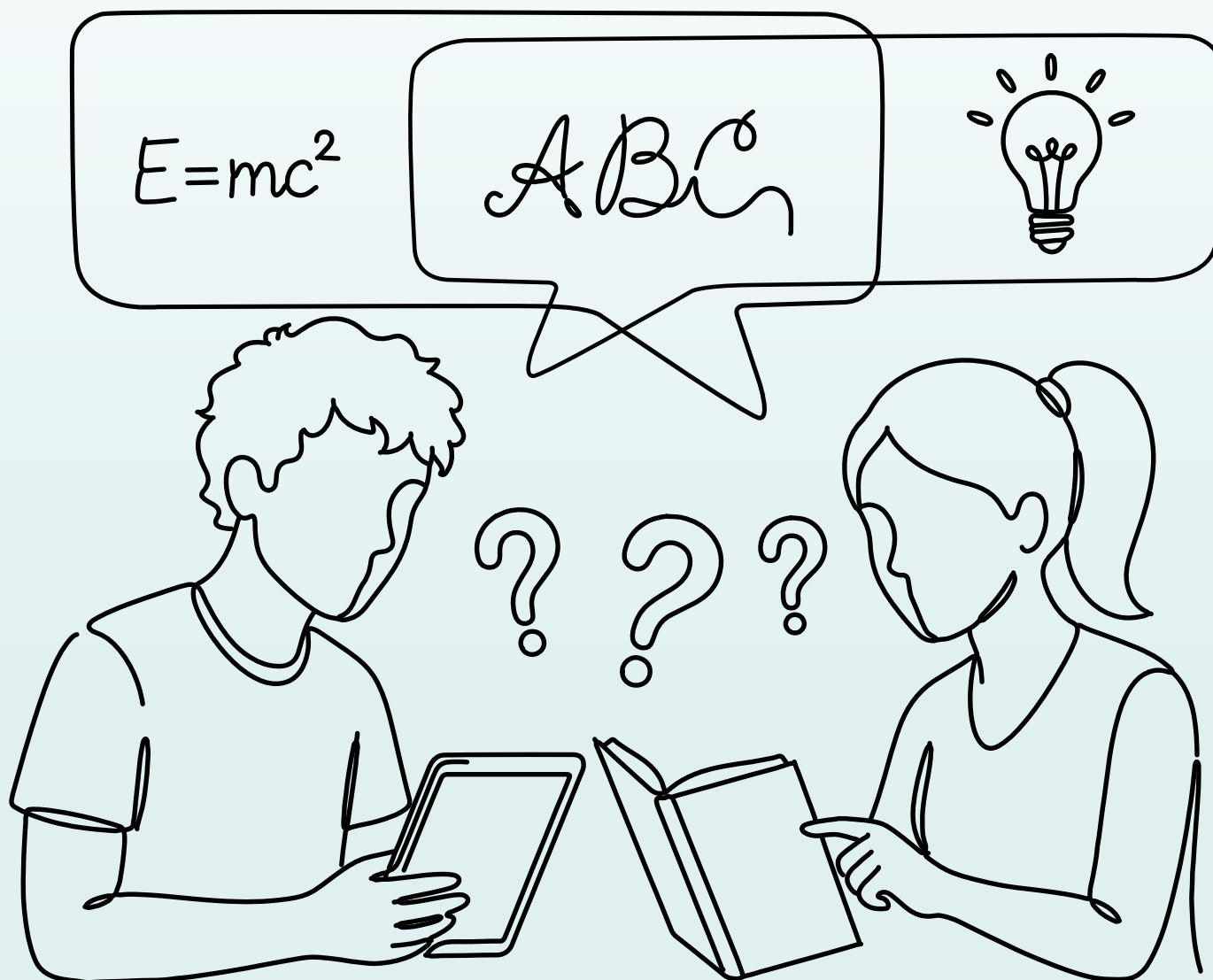

Alicja Weremiuk

Nastawienie na rozwój wśród piętnastolatków w Polsce

W analizie wykorzystano
dane z badania:

PISA

Polscy piętnastolatki, w świetle wyników badania PISA 2022, utrzymują wysokie pozycje pod względem umiejętności matematycznych, rozumienia czytanego tekstu i rozumowania w naukach przyrodniczych. Jednak na dwa zjawiska warto zwrócić uwagę. Po pierwsze, w 2022 roku ich wyniki były znacznie niższe niż w poprzedniej edycji badania (PISA 2018). Po drugie, polscy uczniowie wypadają słabiej od swoich rówieśników pod względem niektórych postaw i nastawienia.

Badanie PISA wskazuje, że **nastawienie na rozwój (*growth mindset*), czyli przekonanie, że inteligencję czy konkretne umiejętności można kształtować i rozwijać, jest u polskich piętnastolatków niższe niż u ich rówieśników z większości spośród 74 krajów** biorących udział w tej części badania. Zjawisko to jest również widoczne w wielu krajach europejskich, co może wskazywać na pewne wspólne cechy kultury szkolnej w tych systemach edukacyjnych. Jednocześnie wśród polskich uczniów znacznie częściej niż średnio w krajach europejskich dominuje przekonanie o wrodzonych predyspozycjach lub ich braku w matematyce czy języku polskim. Natomiast w ocenach tego, czy inteligencja i kreatywność są czymś, co można kształtować, uczniowie w Polsce nie różnią się już tak znacząco od rówieśników z krajów europejskich. Częściej przekonanie, że określone cechy i umiejętności można rozwijać, a nie są one czymś stałym, wyrażali chłopcy, a także uczniowie szkół branżowych.

Celem tego opracowania jest:

- przedstawienie, czym jest nastawienie na rozwój i w jaki sposób jest mierzone w badaniu PISA,
- prezentacja wyników polskich piętnastolatków na tle uczniów z innych krajów,
- próba odpowiedzi na pytanie, jakie działania można podjąć, aby zmienić nastawienie polskich piętnastolatków.

Czym jest nastawienie na rozwój i w jaki sposób jest badane w PISA?

Carol Dweck (2006) w swoich badaniach zauważyła, że ludzi charakteryzują dwa rodzaje wyobrażeń o sobie samych. Jedno z nich, polegające na przekonaniu, że nasze cechy są ustalone raz na zawsze, nazwała **nastawieniem na trwałość** (tzw. przekonania statyczne). Drugie zaś, polegające na przekonaniu, że nasze cechy to punkt wyjścia do dalszego rozwoju, nazwała **nastawieniem na rozwój**.

Nastawienie na rozwój łączy się z osiągnięciami szkolnymi. Jego znaczenie ujawnia się przede wszystkim wtedy, gdy szkoła stawia uczniom wysokie wymagania, daje im wartościowe wyzwania i jednocześnie wspiera ich w radzeniu sobie z trudnościami. W dużym eksperymencie w USA krótka interwencja wzmacniająca przekonanie, że zdolności można rozwijać, poprawiała wyniki zwłaszcza uczniów osiągających słabsze rezultaty, a jej efekty były silniejsze w szkołach, w których rówieśnicze normy sprzyjały podejmowaniu wyzwań (Yeager i in., 2019). Podobne badanie prowadzone na ogólnokrajowej próbie uczniów w Chile pokazało, że nastawienie na rozwój wiązało się z wyższymi osiągnięciami uczniów o różnych poziomach statusu społeczno-ekonomicznego, choć autorzy podkreślali, że nie zastępuje ono działań ograniczających nierówności strukturalne (Claro i in., 2016; Dweck i Yeager, 2021).

W badaniu PISA, oprócz pomiaru podstawowych umiejętności (matematycznych, rozumienia czytanego tekstu oraz rozumowania w naukach przyrodniczych), gromadzone są również dane pokazujące szerszy obraz życia codziennego piętnastoletnich uczniów. Pytania, na które odpowiadają uczniowie, dotyczą zarówno doświadczeń edukacyjnych, jak i ich opinii, motywacji i nastawienia. Nastawienie na rozwój było badane za pomocą syntetycznej skali zbudowanej z czterech stwierdzeń, do których odnosili się uczniowie, wskazując, w jakim stopniu się z nimi zgadzają lub nie zgadzają. Dotyczyły one możliwości zmiany poziomu inteligencji, kreatywności, zdolności matematycznych i językowych.

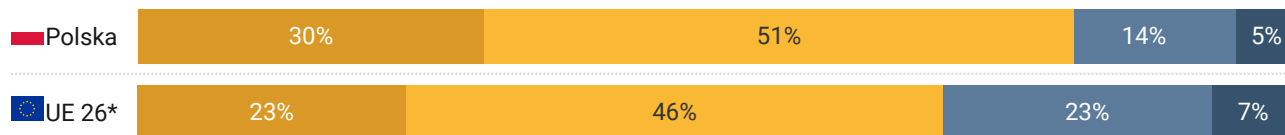
Jak polscy piętnastolatki oceniają możliwość rozwijania poszczególnych obszarów?

Polscy uczniowie najczęściej zgadzali się z tym, że nie wszyscy są dobrzy z matematyki – aż 81% z nich uważa, że niektórzy z natury nie radzą sobie z matematyką. Podobny wzorec myślenia polskich nastolatków dotyczy języka ojczystego – 75% uczniów uważa, że „niektórzy po prostu nie radzą sobie z językiem polskim, bez względu na to, jak pilnie się uczą”. Wyraźnie mniej jednoznacznie uczniowie oceniali stwierdzenie dotyczące inteligencji – ze stwierdzeniem, że inteligencji nie można za bardzo zmienić, zgodziła się mniej niż połowa badanych. Przekonanie o możliwości rozwoju w danym zakresie było najbardziej widoczne w odpowiedziach dotyczących kreatywności, choć także tutaj tylko nieco ponad połowa uczniów zgodziła się, że można ją kształtować. Na tle innych krajów Unii Europejskiej Polska wyróżnia się przede wszystkim znacznie częstszą zgodą ze stwierdzeniami o trudnościach „z natury” w matematyce i języku ojczystym, podczas gdy różnice w ocenach inteligencji i kreatywności są niewielkie.

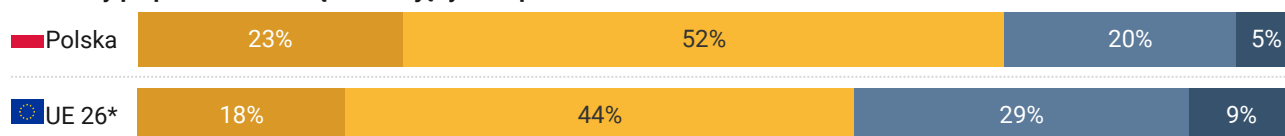
Wykres 1. Nastawienie na rozwój wśród uczniów w Polsce

Rozkłady procentowe odpowiedzi dla poszczególnych stwierdzeń mierzących nastawienie na rozwój w badaniu PISA 2022

Niektórzy po prostu nie radzą sobie z matematyką, bez względu na to, jak pilnie się uczą.

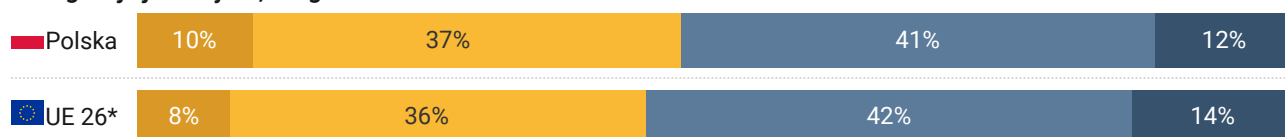
Niektórzy po prostu nie radzą sobie z językiem polskim.

Kreatywność jest czymś, czego nie można za bardzo zmienić.

Inteligencja jest czymś, czego nie można za bardzo zmienić.

Zdecydowanie się zgadzam Zgadzam się Nie zgadzam się Zdecydowanie się nie zgadzam

*Nie uwzględniono Luksemburga, który nie uczestniczył w PISA 2022.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Dane z badania PISA wskazują, że **polscy uczniowie relatywnie częściej niż ich rówieśnicy z innych krajów UE przejawiają przekonania statyczne, szczególnie w odniesieniu do zdolności w zakresie przedmiotów szkolnych** – matematyki i języka ojczystego. W przypadku bardziej ogólnych przekonań (dotyczących inteligencji czy kreatywności) obraz jest podobny w Polsce i krajach UE. Ogólnie rzecz biorąc, **wyniki sugerują, że przekonania o możliwości rozwijania własnych zdolności są w Polsce słabiej ugruntowane, szczególnie w kontekście uczenia się przedmiotów szkolnych.**

Zróżnicowanie poziomu nastawienia na rozwój wśród polskich uczniów

Wyniki dotyczące nastawienia na rozwój u polskich uczniów warto uzupełnić o porównania dla różnych grup uczniów. Ułatwia to opisana wcześniej skala nastawienia na rozwój zbudowana na podstawie tego, jak uczniowie odnosili się do przedstawionych powyżej stwierdzeń. Skala

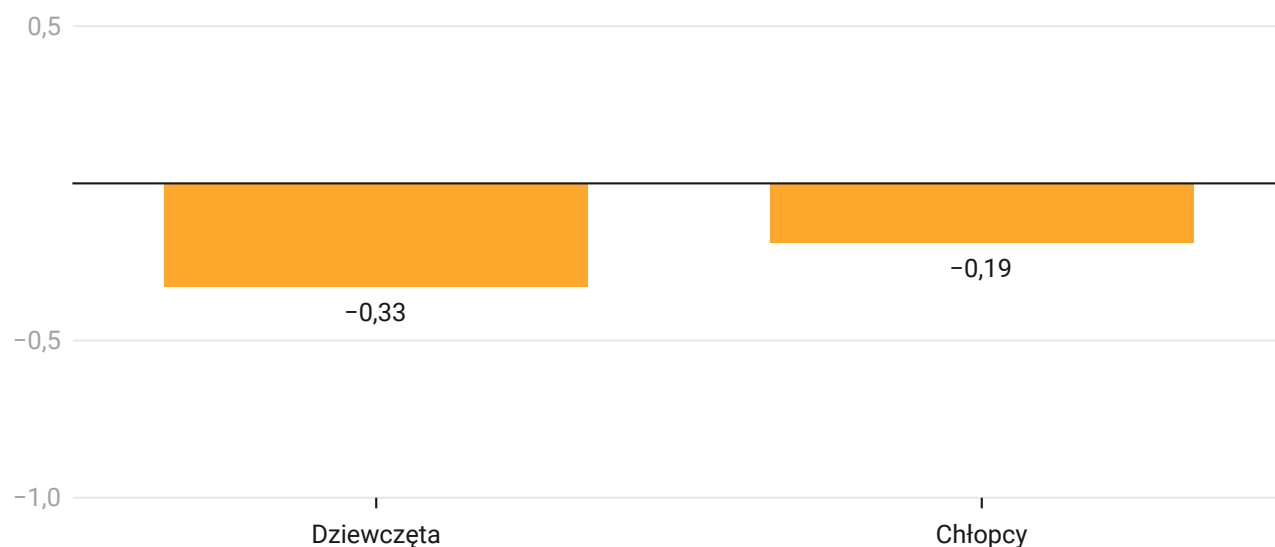
była skonstruowana w taki sposób, by średnia dla ogółu krajów objętych badaniem wynosiła 0, a odchylenie standardowe 1. Wyższe wartości skali oznaczają częstsze udzielanie odpowiedzi zgodnych z przekonaniem, że inteligencję i umiejętności można rozwijać oraz doskonalić, a niższe wartości wskazują na częstsze przekonanie, że mają one charakter stały i nie podlegają istotnym zmianom.

Analiza średnich wartości skali wskazuje, że status społeczno-ekonomiczny rodziny ucznia (m.in. wykształcenie, zawód rodziców lub opiekunów ucznia oraz wyposażenie gospodarstwa domowego) nie różnicuje istotnie nastawienia na rozwój piętnastolatków w Polsce.

Odmierna sytuacja ma natomiast miejsce w przypadku zróżnicowania poziomu nastawienia na rozwój między dziewczętami a chłopcami. Okazuje się, że chłopcy odznaczają się silniejszym nastawieniem na rozwój niż dziewczęta – różnica między tymi grupami wynosi 0,14 i jest istotna statystycznie. Oznacza to, że to chłopcy częściej wskazywali, że inteligencję i określone umiejętności można rozwijać, a nie są one cechami stałymi.

Wykres 2. Nastawienie na rozwój wśród uczniów w Polsce – różnice według płci

Zestawienie średnich dla skali nastawienia na rozwój

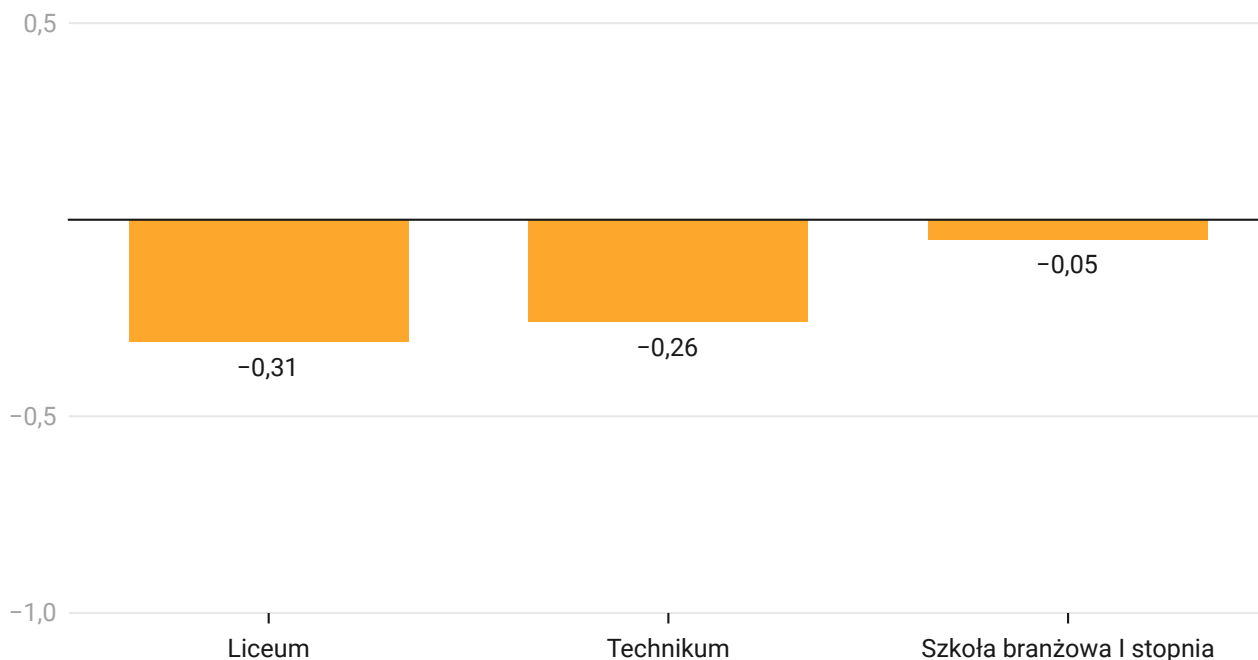

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Zróżnicowanie poziomu nastawienia na rozwój widoczne jest także w przypadku uczniów z różnych typów szkół. Różnice istotne statystycznie występują pomiędzy branżowymi szkołami I stopnia a liceami i technikami. Co ciekawe, to uczniowie szkół branżowych częściej wyrażali przekonanie, że inteligencję i zdolności można rozwijać, a nie są one czymś danym i zastanym – widoczne jest u nich silniejsze nastawienie na rozwój. Różnice nie są istotne statycznie w przypadku liceów i techników, gdzie wyniki uczniów są porównywalne.

Wykres 3. Nastawienie na rozwój wśród uczniów w Polsce – różnice według typu szkoły

Zestawienie średnich dla skali nastawienia na rozwój

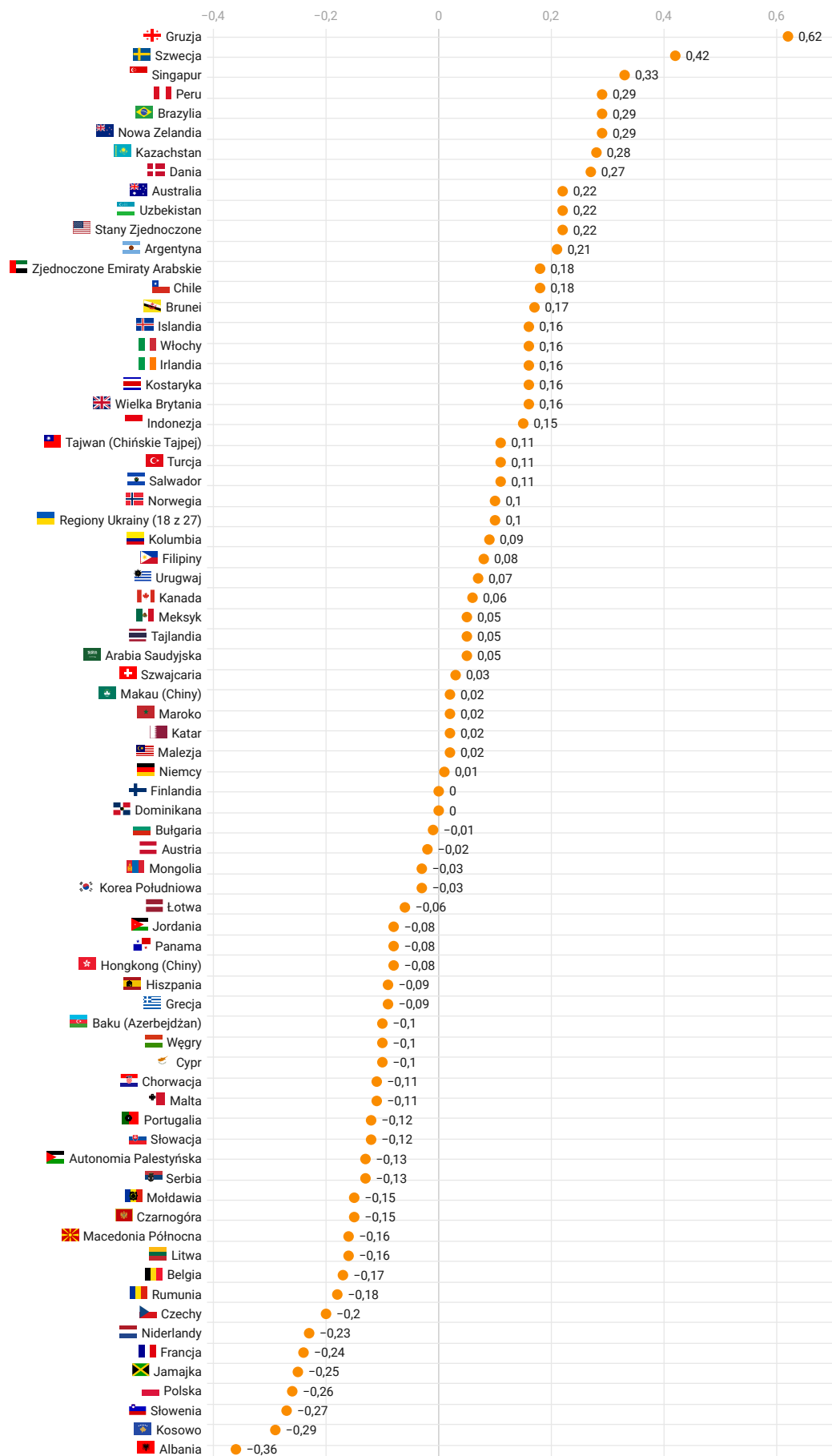

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Jak polscy uczniowie wypadają pod kątem nastawienia na rozwój na tle rówieśników z innych krajów?

Dane z badania PISA 2022 pokazują wyraźne zróżnicowanie poziomu nastawienia na rozwój między krajami. **Polska, ze średnią wartością skali na poziomie -0,26, znajduje się w dolnej części rozkładu wszystkich analizowanych systemów edukacyjnych.** Oznacza to, że polscy uczniowie rzadziej niż przeciętnie uczniowie w większości krajów deklarują przekonania zgodne z teorią nastawienia na rozwój. Dla porównania, w krajach osiągających najwyższe wartości wskaźnika – takich jak Gruzja (0,62), Szwecja (0,42) czy Singapur (0,33) – uczniowie znacznie częściej zgadzają się z twierdzeniem, że inteligencję, kreatywność czy umiejętności z matematyki i języka ojczystego można rozwijać.

Wykres 4. Nastawienie na rozwój w krajach uczestniczących w PISA 2022 – średnie wartości skali

Źródło: opracowanie
własne na podstawie
danych
OECD PISA 2022.

Szczególnie interesujące są wyniki w kontekście krajów Unii Europejskiej, gdzie większość krajów osiąga niskie wartości. Oprócz Polski (-0,26), niskie wyniki odnotowano m.in. w Słowenii (-0,27), Francji (-0,24), Holandii (-0,23) czy Czechach (-0,20). Jednocześnie tylko nieliczne kraje UE osiągają wysokie wartości skali (np. Szwecja: 0,42, Dania: 0,27), co sugeruje, że w krajach europejskich przekonania o możliwości rozwoju zdolności nie są powszechnie ugruntowane. Zestawienie wyników dla wszystkich krajów, państw OECD oraz krajów UE prowadzi do kilku istotnych wniosków.

1. Polska należy do krajów i rejonów, w których nastawienie na rozwój uczniów jest relatywnie słabo rozwinięte.
2. Zjawisko to ma charakter szerszy i dotyczy wielu krajów europejskich, co może wskazywać na pewne wspólne cechy kultury szkolnej (np. silny nacisk na wyniki, selekcję lub określone sposoby oceniania).
3. Istnieją jednak kraje, które osiągają wyraźnie wyższe wyniki, co sugeruje, **że przekonania uczniów nie są jedynie efektem czynników kulturowych.**

Jakie działania można podejmować, aby zmienić nastawienie polskich uczniów?

W warunkach dynamicznych zmian coraz większego znaczenia nabiera to, w jaki sposób uczniowie radzą sobie z trudnościami, reagują na niepowodzenia i podtrzymują zaangażowanie w uczenie się (OECD, 2024). Szczególnie ważne okazują się w tym kontekście przekonania dotyczące możliwości rozwijania własnych zdolności i kompetencji. Badania pokazują, że nastawienie na rozwój wiąże się z wyższą motywacją do nauki, większą wytrwałością, lepszymi osiągnięciami szkolnymi oraz większą odpornością psychiczną uczniów (Yeager i Dweck, 2012).

W świetle wyników badania OECD PISA 2022 oraz dorobku badawczego Carol Dweck, **działania ukierunkowane na rozwijanie nastawienia na rozwój powinny być osadzone w codziennej praktyce dydaktycznej**, a nie ograniczać się do jednorazowych interwencji czy powierzchownych komunikatów. Jak podkreślają Dweck i Yeager (2021), wspieranie tego typu przekonań nie polega wyłącznie na chwaleniu wysiłku ani na budowaniu nierealistycznego optymizmu, lecz wymaga modelowania przez nauczycieli **adaptacyjnych sposobów uczenia się, udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej oraz wspierania uczniów w rozwijaniu skutecznych strategii uczenia się**. W praktyce oznacza to m.in. systematyczne stosowanie oceniania kształtującego, które koncentruje się na postępie i procesie uczenia się, a nie wyłącznie na wyniku końcowym, co wzmacnia motywację i przekonanie o możliwości rozwoju. Kluczowe jest także tworzenie **środowiska klasy, w którym błędy traktowane są jako naturalny element uczenia się** oraz punkt wyjścia do refleksji i poprawy strategii działania.

Bibliografia

Claro, S., Paunesku, D., Dweck, C. S. (2016). Growth mindset tempers the effects of poverty on academic achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(31), 8664–8668.

<https://doi.org/10.1073/pnas.1608207113>

Dweck, C. S. (2006), *Mindset: The new psychology of success*. Random House Publishing Group. Polski przekład: Dweck, C. (2022). *Nowa psychologia sukcesu. Nastawienie na rozwój to gwarancja sukcesu* (tłum. A. Czajkowska). Wydawnictwo Muza.

Dweck, C. S., Yeager, D. S. (2021). Global Mindset Initiative introduction: Envisioning the future of growth mindset research in education. *SSRN Electronic Journal*.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.3911564>

OECD. (2024). *PISA 2022 results (Volume V): Learning strategies and attitudes for life*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c2e44201-en>

Porter, T., Catalán Molina, D., Cimpian, A., Roberts, S., Fredericks, A., Blackwell, L. S., Trzesniewski, K. (2022). Growth-mindset intervention delivered by teachers boosts achievement in early adolescence. *Psychological Science*, 33(7), 1086–1096.

<https://doi.org/10.1177/09567976211061109>

Yeager, D., Dweck, C. S. (2012), *Mindsets that promote resilience: When students believe that personal characteristics can be developed*. *Educational Psychologist*, 47(4), 302–314,

<https://doi.org/10.1080/00461520.2012.722805>

Yeager, D. S., Hanselman, P., Walton, G. M., Murray, J. S., Crosnoe, R., Muller, C., Tipton, E., Schneider, B., Hulleman, C. S., Hinojosa, C. P., Paunesku, D., Romero, C., Flint, K., Roberts, A., Trott, J., Iachan, R., Buontempo, J., Yang, S. M., Carvalho, C. M., ... Dweck, C. S. (2019). A national experiment reveals where a growth mindset improves achievement. *Nature*, 573, 364–369.

<https://doi.org/10.1038/s41586-019-1466-y>

Alicja Weremiuk – ewaluatorka polityk publicznych i badaczka. Współautorka publikacji Instytutu Badań Edukacyjnych, Centrum Edukacji Obywatelskiej, ministerstw i instytucji regionalnych.

Autorka: Alicja Weremiuk

Redakcja językowa i korekta: Marta Zuchowicz

Projekt okładki i skład: Marcin Kot

Ilustracja na okładce: Marcin Kot

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

INSTYTUT BADAŃ
EDUKACYJNYCH
Państwowy Instytut Badawczy

https://x.com/ibe_edu

<https://www.facebook.com/IBEPIB/>

www.linkedin.com/company/ibe_edu

Warszawa 2026

DOI: 10.24131/a20260819

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0.

Wzór cytowania:

Weremiuk, A. (2026). *Nastawienie na rozwój wśród piętnastolatków w Polsce*.
Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

Opracowanie powstało w ramach projektu „Przygotowanie i realizacja międzynarodowych badań edukacyjnych w obszarze kompetencji kluczowych” (FERS.01.04-IP.05-016/23) finansowanego ze środków Unii Europejskiej oraz środków budżetu państwa w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS).